

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Využití modelu kooperativního učení pro rozvoj klíčových kompetencí žáka

Mgr. Jitka Nábělková, Ph.D.

Cíle

Po prostudování celého textu byste měli být schopni:

- Pochopit význam kooperace v několika rovinách, definovat pojem kooperativní vyučování,
- stanovit základní podmínky kooperativního vyučování,
- ocenit význam kooperativního vyučování v současné škole,
- pochopit význam kooperativního vyučování pro rozvoj klíčových kompetencí žáka,
- představit příklad kooperativního vyučování pro rozvoj konkrétní klíčové kompetence žáka.

Průvodce STUDIEM

Kooperace je v současnosti považována za jednu z kompetencí, hodnotu, kterou by měl být každý člověk vybaven. Tento pojem je dnes začleněn v základních školských dokumentech, jako požadavek rozvoje schopnosti spolupracovat, respektovat práci a úspěchy vlastních i druhých. Naplnění je možné pomocí kooperativního učení.

Kooperativní učení se stalo jednou z podob vyučování: „několikaúrovňová teorie kooperativního učení založila určitou specifickou reálnou podobu výuky, která funguje na principech kooperativního uspořádání vrstevnických vztahů. Jde o soubor strategií, metod, technik vyučování uplatňovaných na školách různých typů a na různých stupních.“¹

Z hlediska teorií vzdělávání je kooperativní učení řazeno mezi sociokognitivní teorie vzdělávání. Tyto teorie zdůrazňují význam kulturních a sociálních faktorů při formování poznání. Podobu pedagogiky a didaktiky zde utváří sociální a kulturní interakce.²

¹ Kasíková, H. *Kooperativní učení a vyučování*. Praha: Karolinum, 2001, s. 35.

² Bertrand, I. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál, 1998.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Často dochází k záměně pojmů nebo ztotožnění kooperativního učení se skupinovým vyučováním. Proto je nutné nejprve vymežit základní pojmy vztahující se ke kooperativnímu vyučování.

1 Vymezení základních pojmů

Cílem této kapitoly je prezentovat pojmy vztahující se k vybranému tématu kooperativního vyučování. Vysvětlíme termíny kooperace, kooperativní učení a vyučování. Zdůrazníme zachování podmínek kooperativního vyučování, jež ho jasně odlišuje od skupinového vyučování.

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni.

- **Vysvětlit původ pojmu kooperace,**
- **určit užití a význam pojmu kooperace pro obor Pedagogika,**
- **vysvětlit termíny kooperativní učení, kooperativní vyučování,**
- **stanovit podmínky kooperativního vyučování.**

Pojem kooperace

Původ pojmu kooperace vychází z latinského slova *cooperare*, které v překladu znamená spolupracovat. Jednotně lze tento pojem vymežit dle Kasíkové: kooperace *jako „společná a návazná činnost uvnitř skupiny a navenek, jejíž podmínkou je akceptování společných cílů.“*³

*Pro obor Pedagogika Kasíková určuje užití a význam pojmu kooperace v těchto úrovních.*⁴

1. Samotná cílová struktura vyučování, tzn., že takové struktury je dosaženo, pokud žák pochopil, že může dosáhnout vytyčeného cíle jen za předpokladu, že ostatní žáci, kteří jsou jeho spolupracovníky na daném úkolu, také dosáhnou svého cíle.
2. Jako osobnostní rys žáka. Jedná se tedy o povahový rys osobnosti. Právě individuální povaha žáka, jeho schopnost kooperace, je určujícím faktorem toho, jak bude schopen přijímat kooperativní cílové struktury. Ovšem je třeba si uvědomit, že kooperativnímu jednání se člověk učí především získanými zkušenostmi, přestože tendence ke kooperativnímu chování mohou být člověku vrozeny.

³ Kasíková, H. Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy. Praha: Karolinum, 2007, s. 7.

⁴ Kasíková, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 2016.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

3. Vztahuje se k samotnému chování žáků ve školních situacích. To, že je žák přirozeně kooperativní, neznamená, že se bude v každé situaci, která ve škole nastane, chovat kooperativně. Individuální reakce na různé školní situace může být zapříčiněna jak vnějšími, tak vnitřními podmínkami – buď se může žák, který se chová kooperativně, v určitých situacích zachovat ve skupině individualisticky, nebo se ten samý žák může chovat soutěživě v situacích, kde se setkává se stejně jednajícími spolužáky ve skupině (takový žák může mít obavy z úspěchu ostatních členů skupiny).

Kooperativní učení

Kooperativní učení je výraznou inovací vyučování poslední třetiny minulého století a je celosvětově rozšířeno, ať už v podobě asociací kooperativního učení, tréninkových programů, učení spoluprací nebo výukových strategií, učebnic a didaktických pomůcek. Za pomoci systému kooperativního učení rozvíjíme u žáka sociální dovednosti a poznávací procesy, ale i hodnoty, jako jsou např. starostlivost o druhé, rozvoj samotného jedince.

Kooperativní vyučování

Kooperativní vyučování je organizovaná skupinová práce, ve které žáci spolupracují v malých skupinách, aby dosáhli akademické nebo sociální cíle. I přes společné znaky lze kooperativní vyučování jasně odlišit od skupinového vyučování a to v rovině plánování, přípravy a sledování práce ve vytvořených skupinách. Jsou cíleně vytvořeny modelové situace a struktury⁵, které pomáhají vytvořit vhodné prostředí pro vyučování. Různí autoři tento pojem vysvětlují následovně.

Kasíková říká, že „Kooperativní uspořádání výuky je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů. Výsledky jedince jsou podporovány činností celé skupiny a celá skupina má prospěch z činnosti jednotlivce. Základními pojmy kooperativního vyučování jsou sdílení, spolupráce, podpora.“⁶

Skalková uvádí, že „Pojem kooperativní vyučování nelze ztotožňovat se skupinovým vyučováním. Avšak zavádění skupinového vyučování otevírá prostor pro spolupráci žáků, jejich vzájemnou pomoc. Podstatně přispívá tudíž k realizaci kooperativního charakteru vyučování.“⁷

⁵ O kooperativních strukturách referuje Kasíková v článku Výuka v kooperativních strukturách. In Česká škola: Hana Kasíková: Výuka v kooperativních strukturách. Česká škola [online]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2011/10/hana-kasikova-vyuka-v-kooperativnich.html>

⁶ Kasíková, Hana. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 1997, s. 27.

⁷ Skalková, J. Obecná didaktika. Praha: Grada, 2007, s. 227.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Dle klasifikace výukových metod, Maňáka a Švece, 2003, lze vidět kooperativní učení také jako výukovou metodu.⁸ Dle těchto autorů v kategorii komplexních metod najdeme metodu skupinovou a kooperativní.

Svoboda, Nezvalová, Obst⁹ charakterizují kooperativní výuku jako „výuku v malých skupinách, kde žáci vzájemně spolupracují při řešení problémů, čímž se rozvíjí nejen individuální proces učení, ale také sociální dovednosti.“

Kasíková upozorňuje na to, že kooperativní vyučování bývá často označováno jako „vyšší forma skupinového učení. Kooperativní učení využívá skupinové formy vyučování, ve které se organizuje skutečná spolupráce členů skupiny k posunu učení každého z nich.“ Upozorňuje na nutnost dosažení pěti elementů dále zmíněných pro to, aby kooperativní učení fungovalo. Viz dále.¹⁰

Podle D. W. Johnsona a R. T. Johnsona má kooperativní výuka tyto základní komponenty: pozitivní vzájemnou závislost členů skupiny, interakci tváří v tvář, osobní odpovědnost, užití interpersonálních a skupinových dovedností, reflexi skupinových procesů.¹¹

Kooperativního vyučování lze vysvětlit dle pedagogického slovníku: „*Kooperativní učení je postaveno na spolupráci osob při řešení složitějších úloh. Řešitelé jsou vedeni k tomu, aby si dokázali rozdělit sociální role, naplánovali si celou činnost, rozdělili si dílčí úkoly, naučili se radit si, pomáhat, sladovat úsilí, kontrolovat jeden druhého, řešit dílčí spory, spojovat dílčí výsledky do většího celku, hodnotit přínos jednotlivých členů atd.*“¹²

Z předchozího textu vyplývá, že při kooperativním vyučování se nerozdělují jen žáci do skupin, ale jsou vymezeny další znaky, jež ho od skupinového učení jasně odlišuje. Vymezení dalších znaků kooperativního učení ho určují jako systém. Jedná se o znaky základní, které jsou ve vzájemné součinnosti.

1.1 Podmínky kooperativního vyučování

Abychom dosáhli kooperativního vyučování, je nutné pochopit a zachovat ve výuce celkem 5 elementů. Lze je vnímat také jako základní podmínky kooperace. Takto

⁸ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003, s. 138.

⁹ SVOBODA, J., NEZVALOVÁ, D. Modul řízení kvality. [online] Praha: Univerzita Karlova, 1999. Dostupné z: <http://www.aplikace.msmt.cz/DOC/OlomMETPRIR.DOC>

¹⁰ KASÍKOVÁ, Hana. Učíme (se) spolupráci spoluprací. Kladno: AISIS, 2005, s. 30.

¹¹ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2011.

¹² Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003, s. 107.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

stanovenými a dodrženy podmínkami se kooperativní vyučování jasně odlišuje od ostatních forem skupinové práce.

Johnson, Johnson, Holubec, 1990 je definují takto:

- *Interakci tváří v tvář* – práce v malých skupinách umožňující blízký kontakt a komunikaci (verbální i neverbální) žáků,
- *pozitivní vzájemnou závislost* – učení je založeno na spolupráci, činnost přináší žákům vzájemný prospěch, úspěch skupiny závisí na úspěchu jednotlivců,
- *individuální odpovědnost, individuální skládání účtů* – práce jednotlivce zde stále hraje důležitou roli, žák by si měl uvědomit svůj pokrok v učení díky práci ve skupině, učitel musí práci jednotlivce v rámci skupiny sledovat a hodnotit,
- *dovednost pro práci v malé skupině* – žáci se musí těmito dovednostem naučit, aby bylo jejich učení ve skupině úspěšné, nejlépe se je naučí v průběhu skutečné spolupráce, učitel musí s těmito dovednostmi vědomě pracovat,
- *reflexi skupinové činnosti* – žáci ve skupině musí umět popsat vlastní činnost, rozhodovat o dalším postupu práce – rozvíjejí tak své sociální dovednosti, udržují dobré učební vztahy a rozvíjí myšlení na metakognitivní úrovni.¹³

Při plánování a realizaci kooperativní výuky dodržujeme všechny tyto podmínky a převádíme je do konkrétních činností.

Shrnutí

Základní podmínky kooperace jsou vymezeny 5 elementy: interakce tváří v tvář, pozitivní vzájemná závislost, individuální odpovědnost, individuální skládání účtů, dovednost pro práci v malé skupině, reflexi skupinové činnosti.

2 Význam užití kooperativního vyučování pro rozvoj klíčových kompetencí žáka

V této kapitole přiblížíme význam kooperativního vyučování pro rozvoj klíčových kompetencí žáka. Kooperativní vyučování se tak stává metodou pro rozvoj klíčových kompetencí žáka. Prezentujeme efekty kooperativního vyučování a uvádíme ho tak do přímého vztahu k rozvoji klíčových kompetencí žáka, které jsou definované RVP.

¹³ KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: 1997, s. 39

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- 1. Uvést výsledky a efekt kooperativního učení.**
- 2. Vysvětlit význam kooperativního vyučování pro rozvoj klíčových kompetencí žáka.**
- 3. Přijmout kooperativního vyučování, jako klíčovou metodu pro rozvoj kompetencí žáka.**

Z výsledků, které přináší efektivní kooperativní vyučování lze následně odvodit přímý vztah k rozvoji klíčových kompetencí žáka.

Kasíková uvádí výsledky kooperativního učení v následujících bodech:¹⁴

- Kooperativní učení podporuje výkon žáků (učí se kvalitněji, zlepšuje se i pamětní učení),
- zkvalitňují se myšlenkové strategie žáků (žáci lépe argumentují, dedukují atp.),
- zlepšuje se slovní zásoba žáků, plynulost a strukturovanost řeči,
- upravuje se motivace žáků k učení: pobídky vnější (učit se pro známku, pro pochvalu) ustupují pobídkám vnitřním (učit se pro učení samo, pro radost z procesu i výsledků),
- formují se sociální dovednosti (komunikovat s druhým, řešit spory, vyjadřovat podporu).
- utváří se adekvátní sebepojetí a sebevědomí
- ubývá negativních stresových reakcí, žáci umí volit strategie pro zvládnání zátěžových situací

Efekt kooperativního vyučování přibližuje také Skalková.¹⁵ „Kooperativní výuka využívá sociálních vztahů mezi žáky, které ovlivňují utváření jejich názorů a postojů. Tato forma je charakterizována jako forma rozvíjející schopnost spolupráce, samostatnost při řešení úkolů a aktivitu žáků při vyučování.“

Výše zmíněné výsledky kooperativního učení lze plně využít k utváření a rozvoji klíčových kompetencí žáka, které jsou definované Rámcovým vzdělávacím programem. Lze vidět, že klíčové kompetence a jejich výstupy se překrývají s výsledky kooperativního učení. Následující obrázek 1 představuje propojení klíčových kompetencí žáka s cílovými výsledky, které sleduje kooperativní učení. Kooperativní učení se tak stává prostředkem, výukovou

¹⁴ KASÍKOVÁ, H. *Učíme(se) spolupráci spoluprací*. Kladno: AISIS, o.s., 2005, s 19.

¹⁵ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Grada, 2007. 224-232. ISBN 978-80-247-1821-7.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

metodou k získání klíčových kompetencí žáka. Vztah je obousměrný. Úroveň klíčové kompetence žáka se promítá i do výsledků kooperativního učení.

Obrázek 1: Vzájemný vztah mezi klíčovými kompetencemi žáka a efekty kooperativního učení.

Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, ale různými způsoby se prolínají. Jsou multifunkční, tj. použitelné v různých situacích a oblastech lidského snažení. Mají nadpředmětovou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení směřuje a přispívá veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.

Shrnutí

Rozvoj klíčových kompetencí žáka lze cíleně plánovat a realizovat uvědoměním si konkrétních efektů kooperativního vyučování.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

3 Realizace kooperativního vyučování

Jak už bylo uvedeno v předchozí kapitole, vztah mezi efekty kooperativního vyučování

a klíčovými kompetencemi je přímý. Z tohoto důvodu je nutné pro samotnou realizaci kooperativního vyučování vytýčit jeho očekávaný efekt a odvodit tak rozvoj konkrétní klíčové kompetence. V této kapitole uvádíme realizaci kooperativního vyučování a v konkrétním příkladu, pomocí dvou obrázků, představujeme podmínky kooperativního vyučování.

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- 1. Plánovat, realizovat a hodnotit kooperativní učení.**
- 2. Jmenovat dvě roviny cílů v kooperativním učení.**
- 3. Uvede příklad uskupení žáků v kooperativní struktuře.**
- 4. Uvede konkrétní příklad dodržení podmínky pozitivní vzájemné závislosti žáků v úkolových situacích.**
- 5. Uvede konkrétní příklad pro reflexi skupinové činnosti.**

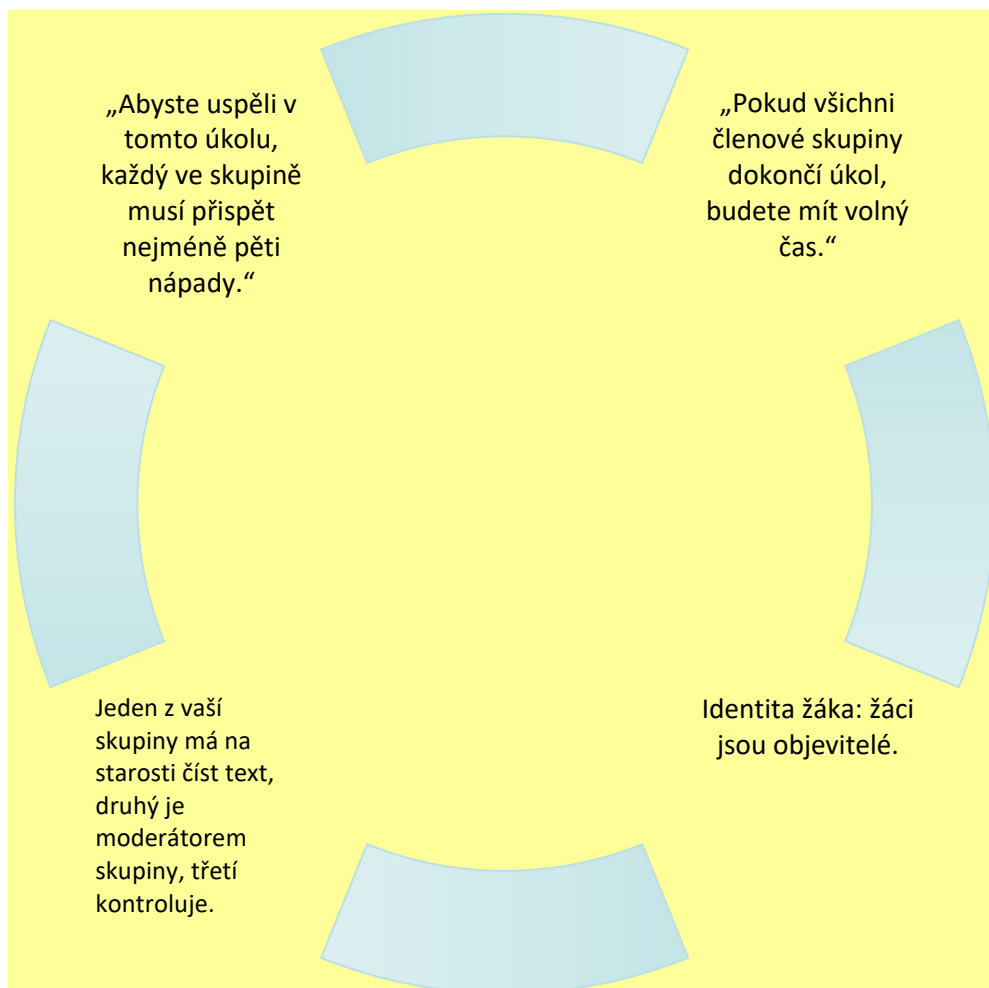
Při plánování, realizaci a hodnocení kooperativního učení vycházíme z důkladně stanovených výukových cílů a zachování podmínek kooperativního vyučování¹⁶. Obecné doporučení je tvořit heterogenní skupiny se 4 žáky¹⁷ se zdůrazněním cíle. Pro realizaci je důležité vytýčení cílových kooperativních dovedností, které je nutno následně sledovat. Na závěr se volí vhodné zařazení reflexe skupinové činnosti.¹⁸

¹⁶ Nastolení základních principů kooperativního vyučování v konkrétních příkladech uvádí obrázek 2 a 3.

¹⁷ Z hlediska podstaty interakce a možností pro interakci žáků.

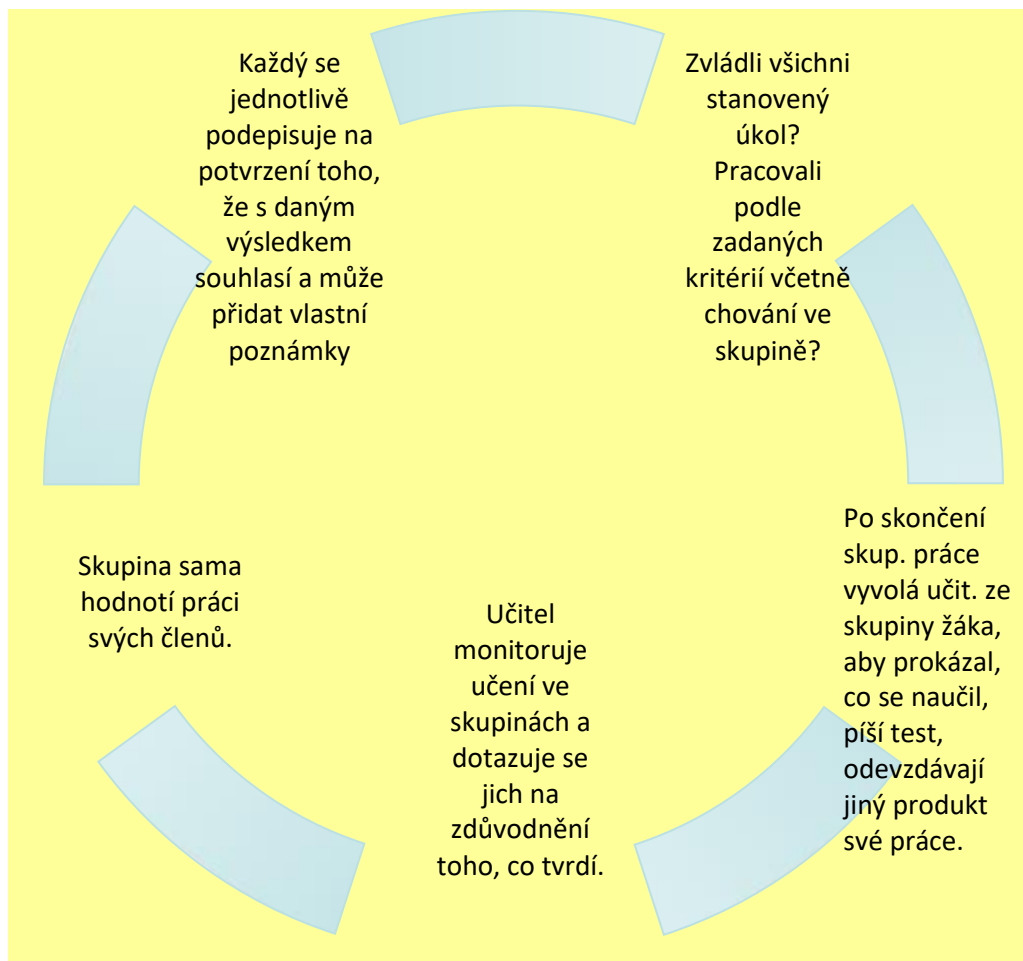
¹⁸ Srov. KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy. Praha: Karolinum, 2001, s. 87.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Obrázek 2: Pozitivní vzájemná závislost žáků v úkolových situacích, konkrétní příklady

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Obrázek 3: Žáci skládají účet ze společného učení.

Stanovených cílů kooperativního učení se dosahuje učním ve skupině, charakterem jednotlivých úkolů a technik, které se aplikují v učebním prostředí¹⁹. V kooperativním učení jsou naplňovány dvě roviny cílů: *úkolové a socioemocionální*²⁰. Je důležité umět propojit poznávací cíle s kooperativními způsoby práce. Efektivita vyučování je založena na znalosti

¹⁹ Učitel vytvoří kooperativní učební prostředí – odlišné uspořádání třídy, učitel je „moderátor“ výuky – rozděljuje úkoly, monitoruje chování žáků, podporuje jejich činnost, vytváří podmínky pro zapojení všech žáků, sleduje vzájemnou komunikaci, jejich názory, návrhy, co se naučili, jak se k sobě chovali. Vytvořené kooperativní učební prostředí podporuje úsilí žáků o kvalitní proces učení i kvalitní výsledky učení. Konkrétně o rysech kooperativního učebního prostředí pojednává Kasíková, 1997, s. 41.

²⁰ Příklad úkolového a sociálního cíle uvádí Kasíková, Kooperativní učení, kooperativní škola, s. 43. Úkolové cíle: vlastní vyjádření k látce, pozorné naslouchání, tolerování dvojznačnosti, sledování vyučování, porozumění textu, zlepšení vztahu učitel – žák. Socioemocionální cíle: senzitivita k druhým, povzbuzování sebedůvěry, jistoty, osobnostní rozvoj, dávání podpory, uvědomování si slabosti a síly, práce ve skupině, se kterou se může žák identifikovat

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

cíle, žáci potřebují tedy znát cíl skupinové aktivity, aby mohli posoudit efektivitu diskuse a produktů.

Úkoly, které žákům zadáváme, korespondují s cíli. Úkoly specifikují aktivity, v kterých jsou žáci zapojeni, ať už se týkají procesu nebo produktu. Proces je např. analýza učebního textu, produktem je v tomto případě formulovat pět otázek k danému tématu a seřadit je dle stupně důležitosti.

Jsou vhodné zejména tyto typy úloh: *sběr informací, práce s informacemi, diskuse, řešení problémů, návrh a tvorba konkrétního produktu, analýza vlastních učebních procesů včetně hodnocení, analýza skupinových procesů včetně hodnocení, projekt.*

Ve vytvořeném učebním prostředí může učitel žáky seskupit do tzv. kooperativních struktur. Náměty a jejich metodiku uvádí podrobně Kasíková²¹. Následující tabulka 1 uvádí příklady kooperativních struktur.

Tabulka 1: Příklady uskupení žáků do kooperativních struktur

Obrat' se na svého souseda	Učitel požádá žáky, aby se obrátili na svého souseda ve třídě a zeptali se ho na něco, co se týká vyučovací hodiny: vysvětlili pojem, o kterém jste se právě učili, dali konkrétní příklad k vysvětlovanému pojmu, vysvětlili přidělený úkol, shrnuli tři nejdůležitější body diskuse atp. Jde o jednoduchou strukturu, která se rychle začleňuje i do frontálně vedeného vyučování. Může trvat jen několik málo minut.
Formuluj – sdílej – naslouchej – vytvoř	Žáci formulují nejprve individuálně svoji odpověď, pozorně naslouchají, když ji jeden druhému sdělují, a společně vytvářejí novou odpověď nebo úhel pohledu utvořený na základě diskuse a rozpracování dané otázky.

²¹ In Česká škola: Hana Kasíková: Výuka v kooperativních strukturách. Česká škola [online]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2011/10/hana-kasikova-vyuka-v-kooperativnich.html>

Studijní text k projektu

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

	<p>Tato struktura podněcuje přemýšlení a dobré učební vztahy. Může trvat několik minut či větší objem času (souvisí s typem úkolu).</p>
Vnitřní – vnější kruh	<p>Žáci stojí ve dvou kruzích – vnitřním a vnějším, tváří v tvář. Učitel zadává otázky, dvojice se radí o odpovědi. Kruhy rotují.</p>
Píšeme: dokola stolu	<p>Jeden papír a jedna tužka kolují od jednoho člena skupiny k druhému – každý např. napíše jeden nápad. Variace: každý z nich má tužku různé barvy (lze pak snadno rozpoznat, kdo a jak přispěl svými myšlenkami).</p>
Rohy místnosti	<p>Jde o strukturu, která umožňuje žákům vybrat si a diskutovat určitý rozměr otázky. Učitel nejprve označí (pojmenuje) rohy v místnosti jako určité rozměry zadané otázky. Žáci si poté vybírají, do kterého rohu přejdou. Např. v rozích místnosti jsou umístěna jména hrdinů některého románu. Učitel se pak ptá: <i>Kdo byl váš oblíbený hrdina v tomto románu?</i> (Otázky k diskusi mohou dávat i žáci.) Žáci přejdou do určitého rohu a tam v menších skupinkách (dvoučlenných, tříčlenných) zdůvodňují svůj výběr. Lze samozřejmě dodat další otázky tak, aby byli žáci podněcováni k přemýšlení, příp. dát takovou otázku, která ukazuje na jiný rozměr tématu a v které tudíž žáci mohou změnit i roh, v kterém původně stáli, a argumentovat znovu. (<i>Který z hrdinů románu nejvíce ovlivnil spád události?</i>) Poté, co žáci diskutovali v rozích, učitel</p>

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

	vybírání zástupce skupinek ze všech rohů, aby informovali třídu o své diskusi.
--	--

Kooperativní struktury vážeme ke stanoveným výukovým cílům a kooperativním dovednostem, kterých chceme u žáka dosáhnout.

3.1 Ilustrační příklad kooperativní vyučování pro rozvoj klíčových kompetencí žáka: Kooperativní vyučování x řešení problému

Po předchozím textu uvádíme příklad kooperativního vyučování pro vytyčenou klíčovou kompetenci žáka. Další náměty jsou dostupné v publikaci H. Belz, M.Siegriest. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení.

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

1. Dle předložené literatury uvést příklad kooperativního cvičení pro rozvoj zvolené klíčové kompetence žáka.

Cílem zvoleného kooperativního cvičení je pomoci žákům posílit kompetenci k řešení problému. V našem konkrétním příkladě je efektem kooperativního učení schopnost žáka hledat alternativní řešení problémů. Dovednosti, jež u žáka rozvíjíme, cílí na komunikační dovednosti, interpersonální dovednosti, dovednosti kolektivního řešení problémů, samotné kooperace, týmová práce. V kooperativním cvičení žáci sdílí cíle a úlohy se všemi členy skupiny.

V kooperativním učebním prostředí je učitel v roli facilitátora, který určuje cíle, zadává úkoly, povzbuzuje žáky ke kooperaci. Chyby a nepřesnosti jsou považovány za stimul k dalšímu učení.

Úkoly pro skupiny: Každý účastník obdrží dvě kartičky a popíše na nich dvě různé obtížné situace, pro něž existuje více řešení. Kartičky se posbírají a rozmístí na nástěnkou. Potom se celá skupina rozdělí na menší 4 členné skupiny. Ty společně vyberou zadání nějakého problému, který by chtěly společně řešit. Řešení problému žáků probíhá tak, že účastníci nakreslí na list papíru A3 nějaký plod, který rozpůlí. Na každé půlce plodu se rozvíjí jedna strategie řešení, obě strategie by měly být rovnocenné. Když jsou obě alternativní strategie řešení problému hotové, označí se jedna polovina jako orel a druhá jako panna.

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Učitel vyhodí do vzduchu minci. Strategií řešení problému, která je vylosována – panna nebo orel – se předvede celé skupině.

Při reflexi skupinové činnosti a vyhodnocení žák popíše své pocity, s kterými přistupuje k náhodně vybrané strategii řešení problému. Ne zvolil by žák raději tu druhou variantu řešení problému? Jsou obě alternativy skutečně rovnocenné?

Úkol

Vztah klíčových kompetencí a metod kooperativního vyučování je systémotvorným vztahem. Uvědoměním si výše uvedených souvislostí je základem pro práci učitele, ale i žáků. Na základě uvedeného příkladu nastudujte další příklady kooperativních cvičení z publikace Belz, H. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Ze zvoleného cvičení, které Vás zaujalo, jmenujte kompetence žáka, které budou rozvíjeny dle vybraného ŠVP konkrétní školy.

Shrnutí

Kooperativní učení je zastřešujícím pojmem pro rozmanité vzdělávací strategie, které se zaměřují na spolupráci mezi žáky i mezi žákem a učitelem. Lze jej vidět, jako cílovou strukturu vyučování, osobnostní rys žáka, vztahuje se k samotnému chování žáka. Při kooperaci žáci pracují na činnostech, které jsou společné a návazné uvnitř skupiny a navenek, podmínkou je akceptování společných cílů. Zachováním podmínek kooperativního vyučování docílíme efektů, které toto vyučování sleduje. Spolupráce žáků může podpořit rozvoj celého spektra kompetencí potřebných v 21. století, jako jsou například komunikační dovednosti, interpersonální dovednosti, dovednosti kolektivního řešení problémů, kooperace, týmová práce a vůdcovské dovednosti. V RVP jsou definovány, klíčové kompetence žáka, které lze naplňovat pomocí kooperativního vyučování.

Kontrolní otázky a úkoly

- 1. Vyjmenujte podmínky kooperativního vyučování.**
- 2. Uveďte konkrétní příklad pozitivní vzájemné závislosti žáků v úkolových situacích.**
- 3. Uveďte konkrétní příklad úkolového a sociálního cíle dle publikace Kasíková, H. Kooperativní učení, kooperativní škola, s. 43.**
- 4. Vyzkoušejte ve své praxi práci žáků v kooperativních strukturách. Začněte s kooperativní strukturou „Obrát se na svého souseda.“**

Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci

Pojmy k zapamatování

Kooperace, kooperativní učení, kooperativní vyučování, podmínky kooperace, efekty kooperativního učení, úkolové a socioemocionální cíle kooperativního vyučování, kooperativní struktury, kooperativní dovednosti, klíčové kompetence žáka.

Literatura

- BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry. Vyd. 3. Přeložil Dana LISÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0846-4.
- BERTRAND, Yves. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-216-5.
- KASÍKOVÁ, Hana. Kooperativní učení a vyučování. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0192-2.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Vydání 3., rozšířené a aktualizované. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0983-6.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 8071781673
- KASÍKOVÁ, Hana. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-4668-4.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Ilustroval Stanislav FIALA. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-167-3.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení a vyučování: teoretické a praktické problémy*. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0192-3.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*. 2., rozš. vyd. Kladno: AISIS, 2009. Dokážu to? ISBN 978-80-904071-6-9.
- MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

Internetové odkazy

- SVOBODA, J., NEZVALOVÁ, D. Modul řízení kvality. [online] Praha: Univerzita Karlova, 1999. Dostupné z: <http://www.aplikace.msmt.cz/DOC/OlomMETPRIR.DOC>
- Výuka v kooperativních strukturách. In Česká škola: Hana Kasíková: Výuka v kooperativních strukturách. Česká škola [online]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2011/10/hana-kasikova-vyuka-v-kooperativnich.html>